FAGFELLEVRDERT

Fra et dårlig utgangspunkt for snart førti år siden har De forente arabiske emirater kommet langt i arbeidet med å likestille kvinner og menn. I hvilken grad har støtte fra landets herskerfamilie bidratt til denne utviklingen?

Kvinner og utvikling i Emiratene

Per A. Christiansen er journalist og cand.philol. med historie hovedfag. Han var Aftenpostens korrespondent i Midtøsten fra 1984 til 1989 og fra 2005 til 2009.

periodisering: For det første de nærmeste tiårene frem til 1966, da oljeinntektene for første gang ble tatt i bruk for å bedre befolkningens levekår. Der nest tiden frem til begynnelsen av 1972, da den nye statens institusjoner var på plass. Og endelig perioden frem til i dag, med hovedvekt på en beskrivelse av kvinnes situasjon.

Traktatkysten

Fra slutten av 1700-tallet inngikk de lokale lederne langs sørkysten av Gulfen en serie traktater med britene, som mente området var viktig for deres forsvar av India. Spesielt betydningsfull var en traktat i 1820 med de seks lederne i det som til da var blitt betegnet som Piratkysten, men som gradvis fikk navnet Traktatkysten. Traktatene gjorde det mulig for Storbritannia å "påta seg rollen som katalysator for å nøytralisere regionale stridigheter".² Den banet samtidig vei for en gradvis styrkelse av britenes nærvær og førte til nye traktater av 1892, der herskerne lovet "ikke å inngå noen avtale eller starte noen korrespondanse med andre makter enn den britiske regjering."³

I praksis fikk britene dermed hånd om utenriks- og sikkerhetspolitikken til makt-haverne i Abu Dhabi, Ajman, Dubai, Ras al-Khaimah, Sharjah og Umm al-Quwain (Fujairah tilhørte opprinnelig Sharjah, men ble fra 1952 anerkjent som eget emirat). London-regjeringen lovet på sin side å ikke blande seg inn i indre anliggender "med mindre britiske interesser ble berørt".⁴ Den siste vesentlige gruppe avtaler med britene ble inngått i perioden mellom 1913 og 1922. Her lovet de seks herskerne at de ikke skulle gi oljekonsesjoner til andre selskaper enn dem som ble anbefalt av den britiske regjering.⁵ Sett under ett betydde

TEKST: Per A. Christiansen

SIDEN FØDERASJONEN De forente arabiske emirater ble opprettet i desember 1971, har landet gjennomgått enorme forandringer. Spesielt kvinnene har fått et utall nye valgmuligheter som tidligere var nærmest utenkelige. Ifølge UNDPs Human Resources Development Report for 2010 er Emiratene i dag det arabiske landet der kvinnene har nådd høyest grad av utvikling og likestilling med menn.¹ Denne artikkelen vil reise spørsmålet om hvorvidt historiske forutsetninger ble avgjørende for kvinnes fremskritt, eventuelt i hvilken grad dette fremskrittet ble drevet frem av politiske aktører. Herunder vil den ta for seg de forandringer som inntraff i løpet av de nærmeste årene forut for og under opprettelsen av føderasjonen i 1971, da disse aktørene trådte inn på scenen. Det vil derfor være hensiktsmessig å foreta følgende

disse avtalene at britene fikk kontroll over området uten å gjøre det til et formelt protektorat, og uten at de behøvde å drive noen form for sosial eller økonomisk utvikling. “[I] praksis vendte [de] ryggen til traktatsjeikedømmene til etter annen verdenskrig“, da britiske oljeselskaper begynte å vise interesse for området.⁶ Samfunnet sto derfor svært dårlig rustet til å møte oljealderens utfordringer.

Primærnæringer

Frem til det første oljefunnet ble gjort i Abu Dhabi i 1958, levde befolkningen i området under svært primitive forhold. Sultedøden var aldri langt unna, moderne infrastruktur fantes ikke, og primærnæringene dominerte. Perlefisket hadde gitt en brukbar inntekt, og perler var lenge den eneste mulige eksportvaren. Men fra begynnelsen av 1930-årene overtok japanske kulturperler stadig mer av markedet, slik at 1949 ble “det siste året da en større flåte la ut på perlefiske fra Dubai, og antallet har siden den gang sunket til nesten ingenting”, påpekte en britisk observatør noen år senere.⁷ Før eksporten av olje fra Abu Dhabi tok til i 1963, “kunne ikke engang de mest driftige innbyggerne i Traktatstatene i vesentlig grad øke sin velstand eller styrke sin allmenne økonomiske situasjon”, skriver historikeren Frauke Heard-Bey om denne perioden:

“Nothing could ever totally transform the way of life as much as the export of oil did later. Whether pearls were the fashion in Europe, whether entrepôt trade with neighbouring countries shifted to the Trucial States, whether there were a few years of good rains or whether the locust swarms destroyed the date crop, the economic base remained the same: pearls,

dates, boats, camels, domestic animals, fish, agriculture and trade.”⁸

Familieliv

Befolkningen besto for det meste av beduiner, enten de streifet om i ørkenen, hadde tilhold i et oaseområde, eller hadde slått seg ned ved kysten. Den viktigste sosiale enheten var stammen. Mannen var familiens overhode og sto i hovedsak for dens inntekter, mens kvinnene styrte husholdningen innen hjemmets fire vegger. Til en viss grad kunne imidlertid kvinnene også bidra til familiens inntekter ved arbeid utenfor hjemmet. De sto for innhøsting av dadler, de drev med saue- og geitehold, de

*Emiratene er det arabiske landet
der kvinnene har nådd høyest grad
av likestilling med menn.*

preparerte og solgte fisk på markedet, hvor de også kunne omsette ulike husflidartikler. Spesielt i årene frem til 1930, da perleindustrien var på topp, kunne kvinnene tidvis spille en viktig økonomisk rolle. Alle arbeidsføre menn innen denne industrien var ute på perlefiske i opptil fire måneder om gangen, og i disse periodene var kvinnene i praksis familiens overhode. Denne rollen avtok imidlertid etter hvert som perlefisket mistet sin betydning.⁹

I den tradisjonelle stammekulturen var det vanlig med arrangerte ekteskap, som oftest mellom søskenbarn. Bruden kunne bli giftet bort når hun nådde puberteten, iblant i 11- eller 12-årsalderen, og hadde som regel lite hun skulle ha sagt. Polygami var tillatt, men ble aldri praktisert i særlig

omfang, bortsett fra blant stammens ledere eller innen velstående familier. Svært få andre menn hadde råd til å ha mer enn én kone om gangen.¹⁰ Kvinner giftet seg vanligvis med menn av samme eller høyere rang enn dem selv, svært sjelden med menn av lavere rang. Innen beduinkulturen var det ofte relativt lett for en kvinne å skille seg. Hun kunne rett og slett pakke sine eiendeler og flytte tilbake til sin egen familie. Ektemannen hadde da valget mellom å forsøke å overtale henne til å vende tilbake til ham, eller å gå med på skilsmisse mot å få tilbake brudeprisen.¹¹

Bortsett fra slike mer generelle opplysninger finnes det praktisk talt ingen samtidige studier fra tidligere tider om kvinnenes kår i det som skulle bli De forente arabiske emirater. Årsaken er at de utlendinger som utforsket dette området, var menn, og de hadde liten eller ingen kontakt med de lokale kvinnene, langt mindre kunne de granske deres levekår.¹² Når vi kommer opp på 1950-tallet, blir imidlertid situasjonen en annen. Spesielt de siste årene har det dukket opp flere studier basert på dybdeintervjuer med eldre kvinner.¹³ Samtidig begynte utlendinger å gjøre seg mer gjeldende i 1950-årene, og flere av dem gjorde seg kjent med lokalbefolkningen. Britiske oljearbeidere startet geologiske undersøkelser og prøveboring. Og Kuwait finansierte de første formelle skolene langs Traktatkysten, med lærere fra andre deler av den arabiske verden. Inntil da hadde områdets barn kun hatt adgang til tradisjonelle koranskoler (*kuttab*), hvor de pugges korantekster ved å gjenta det læreren leste opp. Dessuten fikk de litt undervisning i aritmetikk. Vanligvis var det separate skoler for gutter og jenter, men på mindre steder hvor det var bare én lærer, satt de på

hver sin side i samme klasserom.¹⁴ I 1953 åpnet områdets første gutteskole i Sharjah. Senere fulgte Dubai, Fujairah, Ajman og Umm al-Quwain. Fem år senere fikk Dubai sin første pikeskole, men ofte ble jentene tatt ut av undervisningen når puberteten begynte å nærme seg.

Oljealderen

Ved overgangen til oljealderen var Abu Dhabi den største og viktigste av de syv småstatene på Traktatkysten. Det var også her olje ble funnet først. I 1958 ble det første drivverdige feltet oppdaget utenfor kysten. Kommersiell utvinning ble startet i 1963, og inntektene begynte å strømme inn. Men det tok tid før de kom befolkningen til gode. Emiratet ble styrt av shaykh Shakhbut bin Sultan Al Nahyan, som hadde overtatt makten i 1928 etter to tiår preget av stadige maktskifter, brodermord og usikkerhet. Shakhbut styrket den interne sikkerheten i Abu Dhabi, og sett under ett styrte han området på en kompetent måte. Men han klarte ikke å håndtere den nye tiden:

*"Before long, vast revenues began to pour in, but Shakhbut was reluctant to allow the sudden prosperity to alter the traditional way of life. What he feared most was the disintegration of the social fabric of Abu Dhabi in the face of such an extraordinary windfall. [...] He valiantly refused to allow the oil money to be spent, despite a well-orchestrated press campaign against him which ridiculed his attitude; he honestly believed that maintenance of the status quo was the only way to save Abu Dhabi."*¹⁵

Innen den herskende familien var det økende motstand mot denne linjen. Sam-

tidig hadde britene begynt å interessere seg mer for hva som foregikk lokalt. Årsaken kan ha vært frykt for at stabiliteten i området skulle bryte sammen, men den kan også knyttes til nye næringslivsinteresser som følge av oljeutvinningen. Med britisk støtte vedtok derfor et familieråd i august 1966 å avsette shaykh Shakhbut, og utnevnte hans yngre bror Zayid bin Sultan til emir.¹⁶ Inn- til da hadde shaykh Zayid vært guvernør i Al-Ain, en del av Buraimi-oasen i grense- området mellom Abu Dhabi, Oman og Saudi-Arabia. Han var kjent for sine stats- mannskunster, som han spesielt hadde vist på midten av 1950-tallet, da amerikanske oljeselskaper (med konsesjon fra Saudi- Arabia) og britiske selskaper (med conse- sjoner fra Abu Dhabi og Oman) nær utløste en væpnet konflikt om retten til å lete etter olje i Buraimi-området. Denne striden demonstrerte i seg selv behovet for å skape ordnede forhold og legge grunnen for en stabil utvikling.¹⁷

Selvstendigheten

Etter 38 år under shaykh Shakhbut fulgte 38 år under shaykh Zayid. I ettertid har det vist seg at dette maktskiftet var et lykke- treff. For bare to år senere kunngjorde britene at de ville trekke seg ut av Golfen i løpet av 1971, og den mer handlekraftige Zayid startet straks arbeidet med å etablere et nytt sikkerhetssystem i området. Mens Shakhbut hadde ligget i strid med naboene og i 1948 hadde utkjempet en kortvarig krig med Dubai og Sharjah,¹⁸ hadde Zayid etablert gode forbindelser med lokale stammer. Straks etter at han overtok makten i Abu Dhabi, begynte han dertil å sende penger til herskerne i de andre emiratene for å finansiere deres økonomiske utvikling.¹⁹ Etter briteres kunngjøring om til-

baketrekning fra området tok Zayid initia- tiv til et møte med Dubais leder, shaykh Rashid bin Said Al Maktoum, og fikk bilagt en territorial strid dem imellom. Kort tid senere kunngjorde de to at de ville opprette en føderasjon mellom sine to stater, og de innbød herskerne i de fem naboemiratene til å slutte seg til. Også Bahrain og Qatar ble invitert, men valgte å følge sin egen kurs.²⁰ Den selvskrevne lederen for fødera- sjonen var Abu Dhabi, med shaykh Zayid som president. I motsetning til broren ønsket han å bruke oljepengene for å utvikle økonomien. Men utfordringene sto i kø:

“[N]ot only was [the UAE’s] constituent parts divided, but they lacked nearly all the institu- tions of modern government. Most important of all was the almost total absence of educa- tional establishments, which meant that there were very few people with the necessary train- ing for government posts, and the people need- ed to teach and train nationals were want- ing.”²¹

Den første folketellingen i det som skulle bli De forente arabiske emirater, ble fore- tatt våren 1968. Den viste at området hadde 180 000 innbyggere.²² Flesteparten av disse hadde til da drevet med primærnær- inger. Og etterhvert som oljeinntektene strømmet inn, ble all gammel kunnskap og erfaring avleggs. Snart begynte hundrevis og tusenvis – senere hundretusener og millioner – av utlendinger å fylle ledige jobber og bidra til den økonomiske utvikl- ingen. Allerede i 1971 var utlendinger i fler- tall i Abu Dhabi og Dubai. (I dag utgjør de

Emiratiske Mariam Al Mazro har studert forretningsdrift og kunst, og står bak klesmerket Mimi Fashion Design.

omkring 83 prosent av en samlet befolkning i Emiratene på seks millioner. De to største folkegruppene, indere og pakistansere, står alene for halvparten av dette antallet, med henholdsvis 1,75 og 1,25 millioner.²³ Shaykh Zayid delte brorens engstelse for at den sosiale strukturen skulle gå i oppløsning. Også derfor innså han tidlig at alle lokale krefter måtte settes inn for mest mulig å begrense avhengigheten av utenlandsk arbeidskraft. Kvinnene ble spesielt oppfordret til å delta i utbyggingen av landet, "slik at alle menneskelige ressurser kan utnyttes fullt ut".²⁴

Det kan reises spørsmål ved hvorvidt ønsket om å begrense utenlandsk dominans var den reelle årsaken til en slik oppfordring. Minst like sannsynlig er det at shaykh Zayid handlet ut fra et prinsipielt ønske om å gi kvinnene like rettigheter. Blant annet hadde han allerede før presset fra utlendingene ble noe stort problem, finansiert studiene for enhver gutt eller jente hjemmehørende i alle de syv emiratene som kom inn på et utenlandsk universitet.²⁵ Det er også klart at president Zayid og i varierende grad de andre lederne i den nye føderasjonen allerede ved statens opprettelse visste hva de viktigste utfordringene ville være. På den ene side trengte de utlendinger både til å håndtere den økonomiske utviklingen og til å undervise emirataraberne, fra grunnskolen og oppover. På den annen side kom denne tilstrømningen av utenlandsk arbeidskraft raskt til å bringe den lokale befolkningen i mindretall.

I arbeidet med å heve kvinnes status og få dem med i samfunnslivet hadde Zayid ikke bare en aktiv støttespiller, men en iherdig pådriver i sin kone, shaykha Fatima bint Mubarak.²⁶ Det var dette ekte-

paret som fremfor noen presset på for å skaffe Emiratenes kvinner en god utdannelse, styrke deres rettigheter og få dem ut i arbeidslivet. Utbygging av utdanningsinstitusjonene ble gitt høyeste prioritet, og den nye føderale regjeringen så det som sitt mål å gi alle barn, jenter så vel som gutter, så god utdannelse som mulig.²⁷ Arbeidet med dette startet allerede i 1972. Samme år ble det på shaykha Fatimas initiativ dannet en kvinneunion for Abu Dhabi, senere fulgte flesteparten av de andre emiratene opp, og i 1975 ble det etablert en tilsvarende organisasjon på det føderale plan.²⁸ Disse to institusjonene – skoleverket og kvinneunionene – skulle komme til å danne grunnlaget for en voldsom styrking av kvinnens stilling i årene fremover.

Utdanningsrevolusjon

Det som kan fastslås, er at kvinnene i Emiratene straks fikk en rett til utdannelse som de andre steder har måttet kjempe hardt for å oppnå. Derved har de fått både økt status i familien og bred tilgang til arbeidslivet. I løpet av få år var et moderne skolesystem med 12 trinn på plass. Det første universitetet, Jama al-Imarat al-Arabiyya al-Mutahhida (UAE University), ble åpnet i Al-Ain i 1976, med nær 200 kvinnelige og vel 300 mannlige studenter. I 1998 åpnet så et eget universitet for kvinnelige studenter, Jama Zayid (Zayid University), i Dubai. Senere har vestlige universiteter etablert filialer i flere av emiratene, og det er opprettet et nettverk av gode tekniske skoler.

Herskerfamiliene gikk foran med et godt eksempel ved å sende sine egne døtre på skolen. Ofte grep de inn med direkte appeller til foreldre som valgte å holde sine døtre hjemme.²⁹ Parallelt med det all-

menne skoleverket organiserte myndighetene voksenopplæringskurs, hvor studentene kunne få undervisning til og med videregående skole. Dette skjedde i nært samarbeid med kvinneunionen, som startet kveldsskole for kvinnelige studenter med samme pensum.³⁰ Ett av unionens fremste mål var å utrydde analfabetismen blant kvinner. Dette var en enorm oppgave. Det er anslått at 98 prosent av befolkningen på Traktatkysten var analfabeter i 1950-årene,

*I 2009 deltok 43 prosent av
Emiratenes kvinner i arbeidslivet.
Andelen har vokst de siste 15 årene.*

og av dem som kunne lese og skrive, representerte kvinnene bare en ørliten andel. Året før føderasjonen ble dannet i 1971, var denne andelen på 4 prosent. Så sent som i 1980 var 51 prosent av menn og 77,6 prosent av kvinner over 45 år analfabeter.³¹

I dag er målet så godt som nådd. Ifølge UNESCO kunne 91,5 prosent av alle kvinner over 15 år lese og skrive i 2007. Det tilsvarende tallet for mennene var 89,5 prosent.³² Kvinner har nå passert menn på alle nivåer innen utdanningssektoren i Emiratene. På universitetene utgjør de omkring 75 prosent av studentmassen.³³ Og hele 77 prosent av de jentene som går ut av videregående skole, fortsetter med høyere utdanning på universitets- eller høyskolenivå. På dette feltet er landet helt i verdens toppen.³⁴ Denne utdanningsrevolusjonen har gitt omfattende bivirkninger. Innen familien har den gitt kvinnene økt sosial status og frihet:

“Women are becoming recognized as independent personalities for, as they assume roles outside the family and contribute to the building of their society so their position within the family is elevated.”³⁵

Utviklingen har ført til at kvinnene i økende grad ønsker å bestemme hvem de vil gifte seg med, eventuelt hvorvidt de vil gifte seg i det hele tatt. En undersøkelse som i 2007 ble foretatt av tre mediestudenter ved Zayid-universitetet, viste at 71 prosent av kvinnene i Emiratene foretrekker selv å velge sin ektemann. Resultatene tydet samtidig på at 63 prosent av kvinnene ikke ønsker å gifte seg med en mann som har lavere utdanning enn dem selv.³⁶ Dette er som et ekko fra situasjonen i stammesamfunnet, der kvinnene svært sjelden giftet seg med menn av lavere rang. Her ser vi at graden av utdanning har erstattet formell rang som kriterium for hvem de kan ta som ektefelle. Det kan også oppfattes som et uttrykk for at høyere utdanning gir høyere rang i samfunnet. Emiratkvinnene gifter seg også senere enn hva som var praksis tidligere, ofte venter de til etter at de er ferdig med utdannelsen. Følgelig får de færre barn:

“The most outstanding development in demographic characteristics of the UAE population is the sharp and constant decline in the gross fertility rate. [...] From 1985 to 2004 [...] it dropped by 57% for the UAE population.”³⁷

Samtidig har ulike undersøkelser avdekket klare holdningsendringer, og blant annet vist at et flertall av emiratkvinnene i dag foretrekker å forbli ugift heller enn å bli en hustru nummer to.³⁸ De som allerede er gift, søker ofte skilsmisse når mannen tar

en ny kone. En studie som i 2005 ble offentliggjort av det offisielle organet til arbeids- og sosialdepartementet, viste at 31,9 prosent av alle skilsmisser blant emirataraberne skyldtes at mannen tok en kone nummer to.³⁹ I de aller fleste slike tilfeller er mannen over 60 år, mens den nye konen er i 20-årene, ofte en utlending.⁴⁰ Dette viser for det første at den yngre generasjonen stiller seg enda mer kritisk til polygami enn foreldregenerasjonen. For det andre utnytter emiratkvinner de mulighetene de har fått til å søke skilsmisse. Vanligvis blir denne innvilget mot at hun betaler en erstatning til mannen eller tilbakebetaler brudepengene.⁴¹ Også dette er en klar parallell til stammesamfunnets praksis.

Arbeidslivet

Som vi har sett, var det innen dette tradisjonelle samfunnet ikke uvanlig at kvinnene bidro til familiens økonomi på en måte som brakte dem i kontakt med fremmede menn, fremfor alt på markedsplassen. Tidvis, når mennene var borte i lengre perioder, kunne de gå inn i rollen som familieoverhode. En økende grad av utdanning har de siste årene gitt dem en tilsvarende frihet og fremfor alt latt stadig flere av dem delta i arbeidslivet. Dette kunne de også gjøre fordi deres familier var blitt vant til at de forlot hjemmet for å studere. Dermed var et tabu brutt, og det ble lettere å la døtrene ta seg lønnet arbeid.

I 2009 deltok 43 prosent av Emiratenes kvinner i arbeidslivet.⁴² Denne andelen har vokst dramatisk de siste 15 årene. Kvinnene er spesielt sterkt representert innen offentlig sektor, hvor de utgjør 66 prosent av arbeidsstokken, og hvor 30 prosent av kvinnelig ansatte har ledende stillinger. På områder som medisin, utdanning, farmasi

og sykepleie fyller de 60 prosent av jobbene.⁴³ De arbeider også innen forskning, ingeniørfag, datateknologi, medieviten-skap, oljeindustrien, domstolene og politiet. Og fordi kvinner ifølge islam har rett til å styre sin egen økonomi, deltar de i økende grad i forretningslivet:

“Despite a relatively low representation in the private sector, UAE national women are doing well in business and the 12,000 members of the Businesswomen Council run 11,000 investment projects worth Dh12,5 billion. UAE women also represent 37,5 per cent of the workforce in the banking sector.”⁴⁴

Kvinnene har også gjort sitt inntog i domstolene, både som dommere og som skrankeadvokater, de deltar i politiet og i de væpnede styrker, hvor det i 2008 var fire kvinnelige jagerflyvere. For tiden har den føderale regjeringen fire kvinnelige statsråder, mens det er ni kvinner blant de i alt 40 medlemmene av det føderale nasjonalrådet, som er en rådgivende nasjonalfor-samling. En av de ni ble valgt, de øvrige åtte er oppnevnt.⁴⁵

Islam

Ingen av disse forandringene har kommet som noen selvfølge. Andre steder i den muslimske verden ser vi at kvinner og kvinners rettigheter har stått i sentrum for hva den amerikanske statsviteren Isobel Coleman kaller en “krig” mellom ulike samfunnsinteresser og -grupper. Iblant har denne “krigen” fått dramatiske følger:

“[G]irls’ schools are being burned down, women leaders are being imprisoned or assassinated, and progressive laws are being overturned. There is no mistaking that women and

women's issues are very much on the front lines of a war that is taking place between advocates of modernity, tolerance, and plurality and those who use violence to enforce rigid orthodoxy and reject modernity."⁴⁶

Coleman har tatt for seg arbeidet med å fremme kvinners rettigheter i en rekke muslimske land, deriblant Afghanistan, Irak, Iran, Pakistan og Malaysia. I hvert tilfelle knytter hun dette arbeidet til det som er blitt kalt islamsk feminisme, det vil si "fremme av kvinnes rettigheter gjennom islamsk diskurs." Mens konservative muslimer har brukt islam for å hindre kvinnes fremskritt, har islamske feminister således snudd deres argumenter på hodet.⁴⁷ I hvert av de tilfellene Coleman omtaler, dreier det seg om kvinner på grasrotplan, gjerne i fattige områder eller kår, som bruker islam for å vinne frem overfor motvillige makthavere. I Emiratene var det makthaverne, representert ved shaykh Zayid, som selv tok dette våpenet i bruk:

*"Most important of all, his unfailing support of the women's movement in all areas - education, health, employment, and social and cultural organizations - has continued to be expressed within the framework of the tenets of Islam regarding the rights of women; from this derives the public respect for and agreement with his policies concerning UAE women."*⁴⁸

Konklusjon

Det spørsmålet som ble stilt innledningsvis, dreier seg om i hvilken grad dette aktive pådriverarbeidet har bidratt til at Emiratene i dag er et foregangsland på likestillingsområdet innen den arabiske verden. Som vi har sett, ble grunnlaget for denne utviklingen lagt i løpet av de vel fem

årene fra august 1966 til desember 1971, da landet gjennomgikk betydelige forandringer. Shaykh Zayid avløste sin bror Shakhbut som hersker i Abu Dhabi. Dette åpnet for at emiratets oljeinntekter kunne brukes til å utvikle samfunns- og næringsliv - også i de andre seks emiratene. Senere ledet han opprettelsen av en føderasjon som fra første stund satset på å utvikle hele befolkningen, kvinner som menn, fremfor alt gjennom å gi alle innbyggere lik rett til høyverdig og gratis utdanning til og med universitetsnivå.

Ett av de viktigste midlene som ble tatt i bruk for å oppnå dette, var de kvinneorganisasjonene som ble opprettet, og som har operert i nært samarbeid med den politiske toppledelsen. Ved hjelp av disse har kvinner på grasrotplan kunnet gå direkte til topps i saker der de har følt at embetsverkets politikk har vært i strid med deres ønsker. I flere tilfeller har de derved klart å stanse slike vedtak. Etter at emir Zayid døde i 2004 og sønnen Khalifa overtok, har shaykha Fatima fortsatt å arbeide for kvinnes sak. Blant annet var hun en pådriver for at flest mulig kvinner skulle trekkes med i det politiske liv som statsråder og medlemmer av den føderale forsamlingen. Også de andre herskerfamiliene har deltatt aktivt i arbeidet for å fremme kvinnes rettigheter.

Når vi skal vurdere hvor avgjørende denne støtten har vært, kan det være tjenlig å se på utviklingen i nabolandet Qatar. Ved siden av De forente arabiske emirater er dette det arabiske land som har kommet lengst på likestillingsfronten.⁴⁹ Samtidig er dette de to landene i regionen som ligner mest på hverandre når det gjelder historiske forutsetninger, tradisjoner og befolkningsstruktur. Begge har en økonomi som

i vesentlig grad bygger på utvinning av olje og gass. Begge har en liten lokal befolkning med beduinbakgrunn og et betydelig flertall av utlendinger. Og begge var knyttet til Storbritannia gjennom stort sett de samme typer traktater og avtaler frem til 1971, da de begge ble selvstendige.

Qatar kom tidligere i gang med oljeutvinning og startet kommersiell produksjon i 1949. Landet kom også tidligere i gang med utbygging av skolevesenet, det fikk sin første private pikeskole i 1947 og den første offentlige barneskolen for jenter i 1955. Undervisning på universitetsnivå startet i 1973, og det første nasjonale universitetet ble innviet fire år senere med separate avdelinger for mannlige og kvinnelige studenter. Hele tiden altså i forkant av Emiratene på dette feltet. Også i Qatar er kampen for kvinnes rettigheter til en viss grad blitt styrt ovenfra. Men dette gjelder fremfor alt perioden etter 1995, da shaykh Hamad bin Khalifa Al Thani overtok makten og hans universitetsutdannede kone, shaykha Mozah bint Nasser al-Misnad, ble en særdeles aktiv pådriver. Derimot har ikke Qatar noen organisasjon på linje med kvinneunionen i De forente arabiske emirater, dermed heller ikke det samme institusjonelle samspillet mellom herskerne og kvinner på grunnplanet. Dertil kommer at størsteparten av statsborgerne i Qatar er *muwahhidun* ("wahhabister"), det vil si at de følger den retning innen islam som på midten av 1700-tallet ble grunnlagt av predikanten Muhammed bin Abd al-Wahhab, og som er dominerende i Saudi Arabia. Selv om de ikke praktiserer den like strengt som saudiene, er det klart at qatarerne er klart mer tradisjonelle og konservative enn sine naboer i De forente arabiske emirater (disse følger i hovedsak den mer

liberale islamske lovskolen som har fått navn etter Malik bin Anas). Dermed har heller ikke myndighetene i Qatar i samme grad kunnet bruke religiøse argumenter for kvinnefrigjøring.

Ulikhetene mellom de to naboene er likevel relativt små. Det vi ser, er at to land med noenlunde samme bakgrunn, befolkning og historie har valgt samme vei for å heve kvinnens status, fremfor alt gjennom en bevisst satsing på utdanningssektoren. Qatar var tidligere ute, men er med tiden blitt forbigått. Det er således grunn til å tro at kvinnene i Emiratene uansett ville ha opplevd en tilsvarende fremgang på likestillingsområdet etter at oljepengene begynte å strømme inn og britene trakk seg ut. Men *tempoet* i denne utviklingen ville trolig ha vært noe lavere uten den aktive innsatsen og påtrykket fra herskerfamiliens side.

• f •

- 1 World Economic Forum Gender Gap Index 2010. <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2010.pdf> (16.10.2010)
- 2 Heard-Bey, Frauke: *From Trucial States to United Arab Emirates: A Society in Transition*. Harlow: Longman, 1982, s. 287.
- 3 Ibid, s. 293.
- 4 Zahlan, Rosemarie Said: *The making of the Modern Gulf States. Kuwait, Bahrain, Qatar, the United Arab Emirates and Oman*. London: Ithaca Press 1998, s. 22.
- 5 Ibid, s. 17.
- 6 Holden, David: *Farewell to Arabia*. London: Faber and Faber, 1966, s. 186.
- 7 Henderson, Edward: *This Strange Eventful History: Memoirs of Earlier Days in the UAE and Oman*. London: Motivate Publishing, 1993, s. 25.
- 8 Heard-Bey, op. cit, s. 235-236.
- 9 Ibid, s. 233-234, Zahlan, op. cit, s. 5.
- 10 Soffan, Linda Usra: *The Women of the United Arab Emirates*. London: Croom Helm, 1980, s. 19-20, 30-31 og 42.
- 11 Ibid.

- 12 Ibid, s. 24.
- 13 Se blant annet Soffan, op. cit, og Wheeler, Julia and Paul Thuysbaert: *Telling Tales. An Oral History of Dubai*. Dubai, Explorer Publishing 2005.
- 14 Soffan, op. cit, s. 50-51.
- 15 Zahlan, op. cit, s. 110.
- 16 Ibid.
- 17 Heard-Bey, op. cit, s. 304-305.
- 18 Holden, op. cit, s. 186.
- 19 Soffan, op. cit, s. 69.
- 20 Zahlan, op. cit, s. 110-111.
- 21 Ibid.
- 22 Heard-Bey, op. cit, s. 2.
- 23 Andy Sambidge: "UAE population hits 6m, Emiratis make up 16.5%". *arabianBusiness.com* 7. oktober 2009. www.arabianbusiness.com/569648-uae-population-hits-6m-emiratis-make-up-165. (27.05.2010)
- 24 Soffan, op. cit, s. 12.
- 25 Ibid, s. 57
- 26 Zayid hadde flere koner, men shaykha Fatima blir vanligvis omtalt som landets førstedame.
- 27 Soffan, op. cit, s. 51.
- 28 Tatchell, Jo: *A Diamond in the Desert. Behind the Scenes in the World's Richest City*. London: Sceptre 2010, s.242.
- 29 Soffan, op. cit, s. 52.
- 30 Ibid, s. 91.
- 31 Krause, Wanda: *Women in Civil Society. The State, Islamism and Networks in the UAE*. New York, Palgrave Macmillan, 2008, s. 32-33.
- 32 UIS Statistics in Brief. Education in United Arab Emirates. UNESCO Institute for Statistics. http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=124&IF_Language=eng&BR_Country=8120&BR_Region=40525. (30.05.2010)
- 33 2009 Human Rights Report: United Arab Emirates. U.S. Department of State. Washington March 11, 2010 <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/nea/136082.htm>. (28.05.2010)
- 34 "Women in the UAE", Embassy of the United Arab Emirates, Washington DC.: <http://www.uae-embassy.org/uae/women-in-the-uae>. (28.05.2010)
- 35 Soffan, op. cit, s. 46.
- 36 Shamseddine, Mohammed og Reema Saffarini: "Emirati women prefer to choose husbands themselves – survey" i *Gulf News* 21. januar 2007. <http://gulfnews.com/news/gulf/uae/general/emirati-women-prefer-to-choose-husbands-themselves-survey-1.155915>. (30.05.2010)
- 37 UAE Human Resources Report 2005, s. 11. Sitert i dr. Mervyn J. Morris: Organisation, Social Change and the United Arab Emirates, paper presented to the Social Change in the 21st Century Conference, Centre for Social Change Research, Queensland University of Technology, s. 9 <http://eprints.qut.edu.au/3477>. (30.05.2010).
- 38 Al Serkai, Mariam M: "Aspirations of young UAE women revealed" i *Gulf News* 7. April 2007. <http://gulfnews.com/news/gulf/uae/general/aspirations-of-young-uae-women-revealed-1.171386>. (30.05.2010)
- 39 Al Baik, Eman: "Polygamy a major cause of divorce: study" i *Khaleej Times*, Dubai 9 desember 2005. http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?section=theuae&xfile=data/theuae/2005/december/theuae_december248.xml. (04.07.2010)
- 40 Ibid.
- 41 Ibid.
- 42 World Economic Forum, op. cit
- 43 UAE Yearbook 2010, s. 189. <http://www.uaeyearbook.com/Yearbooks/2010/ENG/#190>. (17.10.2010)
- 44 Ibid. 12,5 milliarder dirham tilsvare omtrent 22 milliarder kroner.
- 45 Embassy of the United Arab Emirates, op. cit.
- 46 Coleman. Isobel: *Paradise Beneath Her Feet. How Women Are Transforming the Middle East*. A Council on Foreign Relations Book. New York: Random House, 2010, s. xxix.
- 47 Ibid, s. xviii. Se også Elizabeth Warnock Fernea: *In Search of Islamic Feminism. One Woman's Global Journey*. New York: Anchor Books, 1998, s. 415-416.
- 48 Soffan, op. cit. s. 61.
- 49 Opplysningene om utviklingen i Qatar er hentet fra følgende kilder: Bahry, Louay og Phebe Marr: "Qatari Women: A New Generation of Leaders?" *Middle East Policy*, Vol XII, No. 2. Summer 2005 og Zahlan, op. cit, s. 99-105.